

7. Левченко М. О. Аналіз фінансово-інвестиційних ризиків зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] : Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Вип. 6(2), 2012. – Дніпропетровськ / М. О. Левченко // Режим доступу : <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201262/94-99.pdf>

8. Лук'янова В. В. Оцінювання ризику і стійкість економічної системи. [Електронний ресурс] : Вісник Хмельницького національного університету 2014. – № 3. – Т. 3 / В. В. Лук'янова // Режим доступу : [file:///C:/Users/vsyrota/Downloads/Vchnu_ekon_2014_3\(3\)_8.pdf](file:///C:/Users/vsyrota/Downloads/Vchnu_ekon_2014_3(3)_8.pdf)

9. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) : учебно-практическое пособие / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 278 с.

10. Сирота В. С. Попередження загроз як основний напрям забезпечення економічної безпеки підприємства // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія «Економічні науки» / Херсонський державний ун-т. – Херсон, Вип. 8, ч. 7. – 2014. – С. 129-133.

11. Таран Т. А. Искусственный интеллект и гуманитарные проблемы : конфликты, рефлексивные процессы, обучающие системы : избр. труды / Т. А. Таран. – К. : Просвіта, 2011. – 224 с.

УДК 351.863:378

Л.П. Снігир
*здобувач кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»*

Концептуальні засади економічної безпеки освітнього закладу в сучасних умовах

У статті розглянуто загальні критерії оцінки економічної безпеки. Проведено аналіз різних підходів до визначення поняття економічної безпеки освітнього закладу в сучасних умовах. Розглянуто фактори, що справляють негативний вплив на стан економічної безпеки навчального закладу.

Ключові слова: економічна безпека, освітній заклад, ризик, суб'єкт господарювання.

Л.П. Снігир
*соискатель кафедры управления
финансово-экономической безопасностью,
Университет экономики и права «КРОК»*

Концептуальные основы экономической безопасности образовательного учреждения в современных условиях

В статье рассмотрены общие критерии для оценки экономической безопасности. Проведен анализ различных подходов к определению понятия экономической безопасности образовательного учреждения в современных условиях. Рассмотрены факторы, оказывающие негативное влияние на состояние экономической безопасности учебного заведения.

Ключевые слова: экономическая безопасность, образовательное учреждение, риск, предприятие.

L.P. Snihyr
External PhD Student, Department of Financial
and Economic Security Management
“KROK” University

Conceptual foundations of economic security of educational institutions in modern conditions

The article discusses the general criteria for economic security evaluation. The analysis of different approaches to the definition of economic security of educational institution in the modern world was conducted. The factors that negatively impact the economic security of the institution.

Keywords: economic security, educational institution, risk, economic entity.

Постановка проблеми

Ще кілька десятиріч тому вченими було зроблено висновки щодо нелінійності залежності між бюджетним фінансуванням освіти та зростанням його якості, а також зростанням якості самого суспільства відповідно до соціально-економічних критеріїв. Результати досліджень стали основою висновків про те, що високий рівень фінансування освіти є недостатнім для стійкого і постійного зростання її якості, якщо не застосовувати планомірні та радикальні реформи.

Процеси, пов'язані з функціонуванням освіти, характеризуються такими критеріями:

- циклічність;
- інноваційність;
- нелінійність;
- довгостроковість.

Саме тому для організації повноцінного функціонування освіти, необхідно вводити в дію комплекс заходів. У такому комплексі повинні брати участь держава, бізнес, суспільство та наукова громадськість (учене суспільство – за висловом Дж. Гелбрейта) [3].

Говорячи про економічну безпеку освіти взагалі й освітні заклади зокрема, необхідно розуміти, що інтереси економічної безпеки повинні переважати над інтересами економічної ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поняття «безпека» спільно з прикметником «економічна» не утворює суто автономне, системно смислотворне поєднання, а входить складовим елементом у низку інших понять ризикології, теорії безпеки, теорії надійності і т.д.

Перш за все, у науках про ризик розглядається зв'язка понять «небезпека» і «безпека». При цьому подекуди проводиться підміна поняття «безпека» на «небезпека» [14]. Таке слововживання вносить плутанину в саму суть теорії безпеки та ризикології. Необхідно уточнити розуміння того, що являє собою якийсь фактор, небезпечний або безпечний для певного об'єкта інтересу.

Дослідники Ю. Кутахов і Р. Явчуновська вважають, що поняття «небезпека» можна визначити як наявність і дію реальних (або потенційних) сил і чинників, які можуть стати дестабілізуючими відносно особистості, до якої-небудь соціальної чи природної системи із завданням їм збитку, дезорганізації або повного знищення. У зв'язку з цим автори формують поняття «захист», яке «характеризує комплекс заходів із попередження, запобігання або нейтралізації ризиків, викликів, загроз, ворожих дій, небезпек» [7].

На думку А. Муравих, «небезпека – це системна характеристика об’єкта-системи, що визначає можливість відхилення поточного стану від цільового понад гранично допустимої величини», а «безпека» трактується як «запобігання небезпеки, тобто зниження рівня небезпеки до допустимого» [9].

Хоча окремі автори стверджують, що «загальноприйняте розуміння і, відповідно, визначення безпеки наразі відсутнє», наведемо деякі з них.

У тлумачному словнику С. Ожегова слово «безпека» трактується як «стан, при якому не загрожує небезпека, є захист від небезпеки» [10], а В. Даль [4] визначає безпеку як «відсутність небезпеки, схоронність, надійність». Як вважає В. Лукашин, «безпека – це стан і тенденції розвитку захищеності життєво важливих інтересів соціуму і його структур від внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпечних впливів» [8].

На думку В. Серебряникова і Р. Яновського, «безпека не обмежується військовим аспектом. Це діяльність людини, держави, світового співтовариства щодо виявлення, попередження та усунення тих факторів та обставин, які здатні позбавити людей фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, завдати їм шкоди, закрити шлях для розвитку і навіть виживання. На рубежі нинішнього і прийдешнього століть спектр небезпек, що загрожують самому існуванню людства, значно розширився» [13].

На основі поданих вище визначень автор пропонує своє уточнення поняття «безпека». Безпека – це стан захищеності від можливого нанесення шкоди, здатність до стримування або парирування небезпечних впливів, а також до швидкої компенсації завданого збитку. Безпека означає збереження системою стабільності, стійкості та можливості саморозвитку.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Розроблення теорії економічної безпеки освітніх установ поки що є на початковій стадії. У науковій літературі, навіть спеціально присвяченій розгляду теорії безпеки, сутність теорії економічної безпеки закладів освіти, його доданків та індикаторів розкривається вкрай рідко.

Дуже часто забезпечення економічної безпеки освітніх закладів зводять до протистояння, захисту від різного роду економічних злочинів (крадіжки, шахрайство, підробки, недобросовісна конкуренція та інформаційне шпигунство тощо).

Названі загрози є дуже важливими, їх варто постійно аналізувати та враховувати.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження концептуальних засад економічної безпеки освітнього закладу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах конкурентного ринкового середовища, особливо суворого через фінансову кризу, кожен господарюючий суб’єкт відчуває певні загрози з боку інших учасників ринку. При цьому в період панування ринків з досконалою конкуренцією господарюючі суб’єкти відчували ці загрози як спонтанну дію стихійних ринкових сил, від якої неможливо захиститися. Економічна безпека організації – це такий стан господарюючого суб’єкта, при якому він за умови найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек, загроз або інших непередбачуваних обставин і, в основному, забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику.

У сучасній літературі є певна кількість понять, пов’язаних з уявленнями про

економічну безпеку підприємств. При цьому «під підприємством, зазвичай, розуміють юридичну особу будь-якої форми власності, будь-якої організаційно-правової форми, провідну комерційну діяльність в ринкових умовах». Природно, що це визначення недостатньо чітко фіксує особливості освітнього закладу, тобто не можна вважати освітню установу підприємством. Відмінні риси освітнього закладу (далі – ОЗ) узагальнені автором у табл. 1. Викладене дає змогу говорити про особливості економічної безпеки освітніх установ і виділяти освітні установи в специфічний вид об'єктів економічної безпеки. Отже, для визначення поняття економічної безпеки освітніх закладів вищевказані визначення підходять лише частково та в окремих випадках.

Таблиця 1

Деякі відмінні риси освітнього закладу відносно підприємства (суб'єкта господарювання)

№	Відмінні риси освітньої установи	Коментарі
1.	Кожен член сучасного суспільства зобов'язаний отримати певні знання, вміння та навички і, тим самим соціалізуватися в сучасні структури належним чином [1, ст. 4, п. 1]	Обов'язковість для кожного громадянина країни наданої послуги різко відрізняє ОЗ від підприємства будь-якого типу та виду
2.	Послуга, що надається сферою освіти, так чи інакше стосується кожного члена сучасного суспільства, причому багато з тих чи інших причин змушені звертатися до системи освіти багаторазово [1, ст. 3, п. 1]	Загальність наданої послуги різко відрізняє заклади освіти від підприємства будь-якого типу та виду
3.	Послугами освітніх закладів користуються люди різного віку тривалий час, причому початок послуги відбувається в ранньому дитинстві, коли тільки починає відбуватися формування особистості [1, ст. 50]	Тривалість наданої послуги відрізняє ОЗ від підприємства будь-якого типу та виду
4.	Кожен громадянин отримує унікальну послугу, яка відбувається на його поведінці і можливостях на тривалий термін [1, ст. 6]	Унікальність наданої послуги відрізняє ОЗ від підприємства будь-якого типу та виду

Джерело: узагальнено автором

Економічна безпека освітнього закладу залежить від дуже великої кількості аспектів, різноманітної природи, тривалості та масштабу, що визначає її сутність. «Сутність економічної безпеки реалізується в системі критеріїв та показників. Критерії економічної безпеки – оцінка стану економіки з погляду найважливіших процесів, що відображають сутність економічної безпеки» [12]. Систему критеріїв, які використовуються для опису сутності економічної безпеки, можна класифікувати, використовуючи низку особливостей:

Перша особливість пов'язана з ресурсним забезпеченням. У принципі, всі ресурси можна представити в грошовому вираженні. Тому цей фактор будемо пов'язувати з фінансовим станом виробничої організації [5].

Друга особливість пов'язана з економічною безпекою особистості, яка бере участь в освітньому процесі. Для виробничих організацій цей аспект, як правило, не враховується. Однак для освітніх установ виникає гостра необхідність в урахуванні цього аспекту, адже в навчальному процесі беруть участь особи, що мають різну економічну безпеку. Причому, частина учасників залучена опосередковано (наприклад, батьки). Тому економічна безпека особи прямо впливає на

економічну безпеку установи. Проте в сучасній літературі цей аспект розглядається спрощено.

Третя особливість пов'язана з прийняттям управлінських рішень у галузі економічної безпеки для освітнього закладу. Цей аспект необхідно враховувати у зв'язку з тим, що економічна безпека особи залежить від того, які управлінські рішення у сфері економічної безпеки приймаються в установі. Необхідно вказати, що на сьогодні вкрай мало досліджень присвячується питанням розроблення якісних управлінських рішень стосовно вдосконалення рівня економічної безпеки установ.

Рівень економічної безпеки освітнього закладу залежить також від того, яким є стан економіки освіти в цілому. Останнім часом нерідко під економічною безпекою освіти стали розуміти проблеми виділення фінансових ресурсів для здійснення заходів посилення безпеки освітнього закладу (пожежна безпека, анти-терористичні заходи, несанкціоноване проникнення в інформаційні бази освітньої установи тощо) [6].

У літературі можна зустріти думку, що «предметом економічної безпеки освітнього закладу, як наукового напрямку, являється вивчення, з одного боку, об'єктивних захисних властивостей системи освіти, механізму її протистояння впливу небезпечних сил і чинників, а з іншого – охоронних, контролюючих і консультативних функцій держави та суспільства і створюваних ними з цією метою відповідних інститутів (наприклад, піклувальних рад при ОЗ)» [11].

Слід заголосити увагу на визначенні поняття «економічна безпека освітнього закладу» – «це стан наявності необхідних ресурсів і системи взаємовідносин між ресурсоодержувачами, що дають змогу якісно здійснювати функції організації і створюють стан її захищеності в економічних, соціальних і політичних умовах» [2].

Зважаючи на інтенсивні перетворення, що відбуваються у фінансуванні сфери освіти, варто відзначити, що всі дослідження в цьому напрямі мають один істотний недолік – вони пов'язані з макроекономічними дослідженнями і концепціями. Однак питання формування фінансових потоків в освітніх установах, а тим паче забезпечення економічної безпеки освітнього закладу та особистості, що так чи інакше пов'язана з навчальним процесом, потребує більш глибокого вивчення. Особливу увагу в процесі організації економічної безпеки навчального закладу слід приділяти формуванню джерел фінансування останнього.

Безпека освітнього закладу характеризується економічними можливостями реалізації його цілей і завдань, а також формуванням необхідних умов господарської діяльності. Ідеться про необхідні умови життєдіяльності (функціонування) і можливості реалізації найважливіших потреб суспільства (як поза освітнім закладом, так і всередині нього). При цьому, об'єктом керуючого впливу в аспекті забезпечення економічної безпеки є організаційно-економічні відносини, що складаються в процесі виробництва освітніх товарів.

Отже, підвищення рівня економічної безпеки освітніх закладів безпосередньо пов'язане з формуванням набору ефективних інструментів, що забезпечують його сталий економічний розвиток як способу реалізації цілей і завдань.

Вищезазначене стає ще більш актуальним у нинішніх умовах спаду практично в усіх галузях реального сектору економіки України.

Таким чином, викладений аналіз літературних джерел дає змогу стверджувати, що безпека – це здатність економічної системи відтворюватися без непередбачених обмежень, тобто функціонувати в заданому режимі. Безпека, як властивість будь-якої системи, передбачає її здатність адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні фактори в цілях самозбереження і розвитку.

Висновки

Забезпечення економічної безпеки освітнього закладу, з одного боку, характеризується сукупністю відносин, що дають змогу протистояти загрозам порушення її економічної стійкості. З іншого боку, її необхідно розглядати як модифікації економічної системи освіти до мінливих умов господарської діяльності. При такому підході економічна безпека системи освіти характеризується здатністю адекватно реагувати на порушення рівноваги та економічної стійкості, протиставляти загрозам своєчасну й ефективну реорганізацію структури і функціонування самої системи.

Значну роль у забезпеченні економічної безпеки виконує система освіти, як велика багатогалузева сфера діяльності, у якій створюється найважливіший елемент національного багатства – фонд знань, навичок, особистих якостей населення і робочої сили, що є найбільш довготривалим з усіх сучасних активних виробничих факторів.

Зроблені висновки переконують у безсумнівній важливості виявлення факторів ризику, небезпек, загроз і вироблення способів, інструментів і методів протидії їм, як першочерговим завданням у забезпеченні економічної безпеки господарюючих суб'єктів сфери освіти.

Література

1. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ, редакція від 1 січня 2015 р.
2. Алимova Н. К. Экономическая безопасность учебного заведения в условиях становления инновационной экономики : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 М., 2009. – 184 с.
3. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Дж. К. Гэлбрейт. – М. : Прогресс, 1979. – 406 с.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. 1. – М. : 1981. – 355 с.
5. Экономическая безопасность : Предприятия – Финансы – Банки / Под ред. В. К. Сенчагова / М. : ЗАТ «Финансинформ». – 1998. – 50 с.
6. Кондрат И. М. Экономическая безопасность предприятия образовательных услуг и их институциональное обеспечение / И. М. Кондрат. Изд-во. – Петербургского университета. – 2005. – 136 с.
7. Кутахов Ю. Человек, полиэтничный мир безопасности / Ю. Кутахов, Р. Явчуновская. – СПб. : 1998. – 251 с.
8. Лукашин В. Экономическая безопасность : Учебно-практическое пособие / В. Лукашин. – М. : 1999. – 126 с.
9. Муравых А. Философия экологической безопасности / А. Муравых. – М. : 1997 – 189 с.
10. Ожегов С. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, И. Шведова. – М. : 1994. – 908 с.
11. Перминов В. Л. Концептуально-методологические основы преподавания экономических дисциплин в контексте проблем современного высшего образования / В. Л. Перминов // Дидактика современного учебного предмета / Под ред. И. Н. Осмоловской. – М. : ИТпИП РАН, 2006.
12. Прохожев О. О. Методологические основы общей теории национальной безопасности / О. О. Прохожев // Загальна теорія національної безпеки / Под ред. О. О. Прохожева. М., 2002. – 24 с.
13. Серебряников В. Социальная безопасность как исследовательская проблема / В. Серебряников, Р. Яновский // Вестник РАН. – 1996. – Т. 66. – № 4.
14. Стратегия экономической безопасности и инновационной политики. Коллект. монография. – М. : Изд-во. ВА Ф. Дзержинского. – 1994. – 270 с.